**Български език / Bulgarian Language 72 (2025), 2, 68–80**
**Print ISSN: 0005-4283, Online ISSN: 2603-3372**
**doi: 10.47810/BL.72.25.02.06**

# Към типологията на един новоформиран български преселнически говор от смесен тип: обща характеристика (първа част)

**Светлана Георгиева**
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
при Българската академия на науките
*s.georgieva@ibl.bas.bg*

Статията е посветена на цялостното изследване на една отделна диалектна система – *камчикския говор*, като се разкриват неговите типични черти и особености в тяхното функциониране. Направен е типологичен анализ на фонетико-фонологичната, морфологичната и лексикалната система на един новоформиран български преселнически говор от *смесен* тип в сравнение с българския диалектен континуум в метрополията, с българския книжовен език, както и с диалектите и книжовните езици на други славянски народи.

Анализът на местоименната система на *камчикския* говор разкрива едни от най-съществени особености и показва разнообразието от фонетични и фономорфологични варианти, характерни за българските диалектни типове, участвали в оформянето на тази микросистема. За образуването на бъдеще време в камчикския говор се използват вариантни форми на частици, като най-често срещаната форма е тази с форманта *ша* (*ш*); тракийският вариант *жа* (*жъ, же*) се използва рядко, а вариантът [*ште*] постепенно излиза от употреба.

*Ключови думи*: диалект; смесен диалект; новоформиран български преселнически говор; камчикски говор

# Towards a Typology of a Newly-Formed Bulgarian Settler Dialect of Mixed Type: General Characteristics

**Svetlana Georgieva**
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
*s.georgieva@ibl.bas.bg*

This article presents a comprehensive study of a specific dialectal system – the Kamchik dialect – with the aim of identifying its characteristic features and the peculiarities of their functioning. A typological investigation is carried out across the phonetic-phonological, morphological, and lexical subsystems of this mixed-type vernacular spoken by Bulgarian settlers. The analysis is conducted in comparison with the Bulgarian dialect

continuum in the metropole, the standard Bulgarian language, and the dialects and standard languages of other Slavic peoples.

The study of the pronominal system in the Kamchik dialect highlights its most salient features and reveals a diversity of phonetic and phonomorphological variants characteristic of the Bulgarian dialectal types involved in shaping this microsystem. Regarding the expression of future tense, the dialect employs multiple particle forms. The most frequently attested form uses the marker *ша* (sha, sh), while the Thracian variant *жа* (zha) appears only sporadically, and the *ште* (shte) variant is gradually falling out of use.

*Keywords*: dialects; mixed dialects; newly-formed Bulgarian settler vernacular; Kamchik dialect

Една от разновидностите на проявление на националния език, наред с книжовния език, са териториалните диалекти, които имат специфични особености на отделните структурни равнища. Ето защо подробното описание на динамиката на езика може да се направи въз основа на изследванията на диалектите, тъй като диалектите и книжовният език отразяват иновациите по различен начин. Същевременно от голямо значение са сведенията за диалекти от по-късни формации – преселническите говори, по-специално смесените, образувани от разнородни диалектни елементи, които се различават в основата си.

Цялостното изследване на отделните диалектни зони, пълното описание на диалектните системи, техният подробен лингвогеографски анализ и обяснението на характера на езиковите промени, настъпили в резултат на междуезиковите и междудиалектните контакти, е актуално направление на съвременната славистика. С оглед на това изучаването на преселническите български говори в Украйна, установяването на техните особености и специфики на функциониране остава една от неотложните задачи на българското езикознание. На съвременния етап е важно не само да се установи разпространението на българските диалектни типове извън България, но и да се определи произходът и съвременната им диалектна принадлежност, както и да се извърши тяхното системно описание. Българските говори в Украйна са ценен източник за проучване на типовете и етапите на развитие на смесените говори с цел моделиране на развитието на славянските национални книжовни езици.

Един от преселническите български говори в Украйна е говорът на село Камчик, Билгород-Днистровски район*, Одеска област, който отдавна предизвиква интерес сред славистите най-вече поради необходимостта от пълно описание на диалектния език (в метрополията и диаспорите), като се обърне внимание на смесените диалекти, както и на мястото и значението на балканските говори за формирането на българския книжовен език (Георгиева/Georgieva 2015).

---

* Бележка на редакцията: Това изписване на името отразява произношението в украински (срв. укр. Білгород-Дністровський район). У нас този район е известен като Белгород-Днестровски.

През последните десетилетия преобладава системното проучване на говорите, което включва разглеждането на езиковите явления в техните взаимовръзки, но без оглед на книжовния език. Това са предимно изследвания на редица украински и български учени (Стоянов, Стоянова, Дадіверін/ Stojanov, Stojanova, Dadiverin 2002; Колесник/Kolesnyk 2001; Колесник/ Kolesnik 2008; Колесник, Георгієва/Kolesnyk, Georgijeva 2016; Топалова/ Topalova 2009; Георгиева/Georgieva 2015; Барболова, Колесник/Barbolova, Kolesnik 1998; Колот/Kolot 2020; Кондов/Kondov 2019; Брага/Braga 2023a; Брага/Braga 2023b; Брага/Braga 2023v; Войникова/Voynikova 2008; Парзулова/Parzulova 2007 и др.), в които се анализират някои особености на българските преселнически говори от балкански и тракийски тип, но без да се обръща нужното внимание на камчикския говор. Липсата на описания на състоянието на българските преселнически говори от средата на XX и началото на XXI в. не ни позволява да проследим развитието на българските преселнически говори от Украинското Наддунавие (Буджака), които не само са добре запазени, но и се развиват по свои вътрешни закони, като в много случаи показват сходство с развитието на говорите от България.

Актуалността на изследването се обуславя от недостатъчно изчерпателното системно описание на фонетично, фонологично, граматично и лексикално равнище на новоформираните говори, от необходимостта да се определят посоките на трансформация, довели до смесения характер на говорите, както и от важността на описанието на преселническите говори на фона на българските диалекти и на българския книжовен език.

*Целта* на изследването е да се изяснят структурните особености и механизмите на формиране на един български преселнически говор от смесен тип, да се установят закономерностите на трансформация на диалектните системи в резултат на взаимодействието с други български говори и в типологично различна среда.

*Обект* на изследването е българският преселнически говор от с. Камчик, Билгород-Днистровски район, Одеска област, на фона на други български преселнически говори в Украйна и в метрополията. *Предмет* на анализ са фонетичната, граматичната и лексикалната система на говора на с. Камчик, посоките на трансформация на изходните диалектни системи в процеса на създаване на смесен говор, етапите на развитие на иновативните черти.

*Източници* на изследването са текстовете със записи на речта на носителите на говора, направени в периода 1994–2004 г. (150 текста), картотека на граматичните форми (над 2 хил. записа), дългосрочни наблюдения на диалектната реч, тъй като авторката е носител на изследвания диалект (Георгиева/Georgieva 2015: 197–285).

*Теоретичната значимост* на изследването се състои в задълбочаването на методите за комплексно описание на диалектна система от смесен тип, функционираща в среда на типологично различни диалекти и книжовни

езици, което позволява да се определят механизмите на взаимодействие на различни диалектни идиоми.

*Практическото значение* на работата се състои в това, че резултатите от нея и методологията за анализ на смесените говори могат да се използват при описанието на други островни преселнически диалектни системи, по-специално тези, които са се формирали в резултат на взаимодействието на няколко хетерогенни системи, и тези, които са значително повлияни от други диалекти или езици. Прилагането на тази методика дава възможност да се прогнозира развитието на фонетичните, граматичните и лексикалните явления на преселническите говори. Изследването ще помогне да се задълбочи концепцията за проучване на българските преселнически говори от смесен тип и да се формира база данни за структурата на преселническите говори.

Село Камчѝк е основано през 1830 г. (от 1945 г. до 2024 г. се е наричало *Зоря*), разположено е в югозападната част на съвременната Одеска област. Населението на с. Камчѝк се е състояло от жители на няколко села в България, разположени по поречието на р. Кàмчия. За родината на преселниците в с. Камчѝк съществуват различни мнения (Илиев, Георгиева/Iliev, Georgieva 2023: 38–68). За да се реконструират етапите на формиране на диалекта и съответно условията за възникването му, са важни многобройните предания на възрастните жители на селото, архивни, ръкописни и печатни източници (Георгиева/Georgieva 2015: 15–21).

Понастоящем жителите на Камчик говорят няколко езика: български – диалектен и книжовен, руски, украински, а по-възрастното поколение – румънски; жителите от небългарски произход също говорят български диалект; овладяването на украински и български книжовен език се активизира от 2000 г. насам. Напоследък значително влияние върху говора оказва и българският книжовен език, който се изучава в училище.

Важен фактор, който определя промените в структурата на преселническия говор, е неговото обкръжение, възможността или невъзможността за постоянно общуване на диалекта в рамките на собствения социум и с носителите на околните говори. Съседните на село Камчѝк населени места не са езиково хомогенни: Михàйливка (населено с руснаци, украинци и роми), Сарàта (в миналото населено с немци, а сега с руснаци и украинци), Кулѐвча (българи) и Новосѐливка (молдовци). Разнообразната езикова среда е допринесла за самоизолацията на жителите на с. Камчѝк и за запазването на техния говор.

За първи път говорът на с. Камчѝк е описан въз основа на резултатите от експедициите през 1949 г.; тогава е констатирано съвместното функциониране на два говора в селото – южнобалкански и тракийски. Отбелязва се, че съвременният камчикски говор е съставен от няколко диалекта, тъй като той се е сформирал от различни говори, което е отразено в неговата струк-

тура. Първите заселници са говорили няколко различни български диалекта, от които с течение на времето се е оформил съвременният говор. Според *Атласа на българските говори в СССР* (АБГ/ABG 1958) говорът на с. Камчѝк се квалифицира като говор от смесен тип – *балкано-тракийски говор със силен тракийски компонент*. През последните 50 години говорът на с. *Камчик* е претърпял значителна интеграция на първоначалната балканска и тракийска диалектна основа, на базата на която се е оформил смесен говор.

Във фонетиката са отбелязани следните особености:

1) пълна редукция на широките неударени гласни *о, е* в *у, и*: *укò, хурò, цв'èти, пѝли, кун'è, гъ̀рлу, жинà, зил'èн, пич'è, пирò, пирà*;

2) съгласните пред гласните *е* и *и* се палатализират: *м'èн'а, б'èби, дит'è, л'è т*;

3) депалатализацията пред задната гласна *а* става все по-широко разпространена: *рòкла* (рòкля), *нòса* (нося), *хòда* (ходя), *цафтà* (цъфтя), *гурà* (горя);

4) в неударена позиция фонемата /ъ/ се реализира чрез позиционен вариант [ạ]: *гạрн'è, кạлтạрмà, сạрц'è, дạлбòк, брạмч'ù*;

5) наличие на вторичен [ъ] във формите за миналото деятелно причастие *с'àкъли // с'àкạли, п'èкъла // п'èкạла, ист'èкълу // ист'èкạлу*;

6) отличителна черта на вокализма е наличието на ероподобна гласна в средния ред ['ę] (Милетичево ę), която се вижда ясно в рефлексията на неударената гласна [е] пред [н], [л], [р]: *пъл'ęн, в'èч'ęр, кòр'ęн, д'èв'ęр, бòл'ęн, глàд'ęн, п'èп'ęл*;

7) наличието на протетично [й] пред [е] в началото на думата: *йèд'ęну, йèс'ęн, йèн'увица, йèфт'ен.* Разпространено е и протетично [х] в началото на думата: *хàбълка, хàгни, хàл'ану* и др.;

8) запазване на [х] в почти всички фонологични позиции: *хòди, хурò, Хрѝсту, ùмахми, вид'àх, п'èках, тòках*; само в лексемата *хляб* в проучвания говор, както и във всички останали бесарабски български говори, липсва първоначален звук [х] – *л'àп*;

9) наличие на варианти със запазено съчетание *дн* и варианти със съчетание *нн* (< *дн*): *глàдна, ж'èдна, паднà, с'èдна // глàнна, паннà, ж'èнна, с'èнна*;

10) наличие на варианти със запазено съчетание *бн* и променено в *мн* (< *бн)*: *грàбна, дрèбна // грàмна, дрèмна* (нови варианти);

11) наличие на преход *й* > *в* едновременно със запазване на форми на думите без преход: *дойà, кройù, пойù, стуйù, койà // дувà, крувù, пувù, стувù, кọв'à*;

12) наличие на африкат /s/: *свùска, sàден, sарàна, sурла, nasàm, onsu*;

13) основно е запазен балканският акцентологичен тип; архаичните парокситонни форми на съществителните имена от женски род в множествено

число са много редки – *жѐни, дъ̀ски* (характерна черта на рупските говори): *Д’е са хо̀дили т’è: ж’èни. Наридѝ дъ̀скити на до̀ра ро̀мну*.

Сред морфологичните явления, характерни за говора, са следните:

1) наличие на гласен звук [а] под ударение в глаголното окончание в 1 л. ед.ч. (*митà, плитà, читà, измурà, наридà)*;

2) показателят за женски род е окончанието *-а* (или *’а*): *жинà, гурà, маглà, ракà, бу̀лка, пипиру̀да, гудѝна, паду̀шка, ба̀ба, змийà, упà̀шка, тиква, кастру̀ла, мраснѝца, връ̀фца, удà* (по отношение на последната форма на думата се отбелязва, че АБГ на к. 53 дава две форми на думата: с ъ – *удъ̀* и с *а* – *удà*, а днес – само с *а*);

3) наличие на съществителни, които в говора имат форми и за мъжки, и за женски род, напр.: *кà̀л* (*насипѝ то̀о кà̀л в дупката; дунсѝ калтъ̀ ут до̀ра*) – м.р. и ж.р., *в’èч’ар* (*вич’артъ̀ духà̀дай ф нà̀с; добар в’èч’ар; тà̀а в’èч’ар ш ѝдим на го̀сти*) – м.р. и ж.р, *п’èп’ал (исфарлѝ п’èп’ала ут плитà̀та; п’еп’алтъ̀ъ сѝлну гур’èшта)* – м.р. и ж.р., *жар* (*сил’ан жар на ò г’ана*, *убирѝ са ут жартъ̀*) – м.р. и ж.р.;

4) едносричните съществителни от мъжки род образуват форма за множествено число чрез флексията *-ове* (присъща на книжовния език) и *-уй* без ударение (*гр’à̀хуй, свà̀туй, д’енуй, сѝнуй, бр’à̀гуй, дà̀руй, дъ̀ждуй, мрà̀зуй, чу̀куй, трънуй, цà̀муй, мъжуй*); флексия *-ови* с ударение върху *-о-* се фиксира в думите *пупò̀ви, дурò̀ви, стулò̀ви, улò̀ви, цубò̀ви, нужò̀ви, снупò̀ви*;

5) съществителните в множествено число с ударение върху флексия *-е* (*кунè, мажè*) са малко на брой; отбелязва се конкуренцията на форми с флексия *-уй* и *-е* (*мъ̀жуй* и *мажè*);

6) при форми за множествено число на съществителни имена, които завършват в единствено число на задноезична съгласна [к], се наблюдава редуване [к] ~ [ц]: *ичумѝк ~ ичумѝци, тѝкв’еник ~ тѝкв’еници, б’елтъ̀к ~ б’елтъ̀ци, бъ̀брик ~ бъ̀брици, изѝк ~ изѝци, зà̀йак ~ зà̀йци, мозак ~ мозаци, пà̀йак ~ пà̀йаци, улу̀к ~ улу̀ци, по̀лак ~ по̀лаци, мустà̀к ~ мустà̀ки* и *мустà̀ци*; обаче: *ну̀к // внук ~ вну̀ки*;

7) наличие на членни морфеми: за съществителни от мъжки род *-ъ* под ударение и *-а* в безударна позиция: *мажъ̀, синъ̀, кумѝна, тридна, дирн’èка, пашдѝ’а*; за съществителни от женски род – *-та*: *удà̀та, гурà̀та, жинà̀та, фидà̀ната, удвà̀рата*; за съществителни от среден род – *-ту*: *с’èлуту, дит’èту, вѝнуту, мисò̀ту, брашнò̀ту*; за форми за множествено число – *-та, -ти*: *хò̀ра:та, дицà̀та, прасцѝти*, *кукò̀шкити*, *пѝл’а:та*;

8) наличие на членна морфема *-е* за прилагателни имена от мъжки род – *л’ев’ее, п’ерв’ее, гул’ем’ее*: *П’ерв’ее път утѝвам у т’ à̀ х на гости пудар свà̀дбата*; *Унà̀а д’à̀ду на л’ев’ее крак куцука*; *Гул’ем’ее хи син ф à̀рмийата*;

9) наличие на суфикс *-цки* за образуване на прилагателни имена (особеност на източните рупски говори): *женцки, бѝулцки, турцки, хò̀рцки* (присъщи на речта на най-възрастните носители на диалекта, на възраст 60–80

години) и *-ски*: *женски, турски, хòрски*: *Т'à да си знàй ж'енцката рàбута, ас си знàм мъшката; Т'à гл'еда пу бùулцки и си прàй пу свòйиму. Кòлку път'а му думам да жув'ей пу хòрски*;

10) функциониране на личните местоимения, характерни за източните рупски говори, с елемент [х]: *хи, н'ехи, хни, хми, хим.* В дателен падеж за женски род се използва местоимението *хи*: *Гàту хи умират дицàта на мунч'ету му тургат убицà на ушоту. Кой хим казàл тàа брихн'à*.

11) наличието на няколко форми на притежателни местоимения в 3 л. ед.ч. ж.р. – *н'èйан // н'èйна // н'èхин*: *Н'èйан Иван хòди на рàбута; Н'èйна брàт служи в àрмийата; Н'èхин баштà б'еши придсидàт'ал*; 3 л. мн.ч. ж.р. – *н'èйни // н'èхни*: *Н'èйнити п'есни ги п'ейат внукити*; *Н'ехнити дицà ж'ув'ейат в горуда*;

12) наличие на форма на глагола *съм* в сегашно време за 1 л. мн.ч. (*ни*) *сми* и 2 л. мн.ч. (*ви*) *сви: Ни сми хубай; Што сви такива сардити*; в същото време отсъствие на форма на глагола за 3 л. ед.ч.: *Той каприз'ан силну; Т'à красива булка*; *То бòлну*;

13) употреба на глаголни форми за аорист и имперфект – флексия в 3 л. мн.ч. на аорист и имперфект *-ха* и *-(х)а*: *Т'е си дòдаха ут Ад'еса*. *Т'е дългу прàйаа кучината*;

14) образуване на бъдеще време на глагола с помощта на частица *ша* (*шъ*) и *жа*: *ша мит'ем, шъ митà, ша кàрам, жа з'ема, жа си ида*; в речта на по-възрастните носители на диалекта (над 60 години) присъства частицата *жъ*. В АБГ (к. 66) се отбелязва, че в проучвания говор са регистрирани следните частици: *же* (*жъ*), *ше* (*ште*) и като най-често срещан вариант *-ша*;

15) изпадане на частицата *да* в отрицателната форма на бъдеще време: *Н'àма ги збирам*; *Н'àма читà*; *Н'àма играйа*;

16) употреба на спомагателен глагол *шт'еши* за всички лица в бъдеще време в миналото (futurum praeteriti): *Фч'ера шт'еши да дòйа, но ни мужàх*; *Шт'еши да пиша, но ма бул'à пръста*;

17) наличие на преизказно наклонение, когато разказвачът съобщава нещо по думите на друго лице: *Хора:та кàзо:т, чи хубуу сам гòтв'ала пу свàдбити*; *Приказо:о, чи пу уна: вр'еми, той хòд'ал в Румин'à:та да рàбути*;

18) използване на минали деятелни причастия, образувани от съкратена основа (характерна черта на тракийските говори): *сн'ел, дун'ел, фн'ел, фл'àл, сл'àл, изл'àл*: *Н'еска кукòшкити сн'ели пòйчи ицà, ч'ем фч'ера*; *П'етар дун'ел връфца за àрката*; *Д'е си фн'ел твà кучи ф къшти*; *Ивàн фл'àл убут и исцàпа сич'к'е: пол*; *Кòл'у изл'àл нахàкан с тàа машина*;

19) употребата на голям брой наречия от турски произход: *здрл'ẹн, хам'èн, гирч'ек: Здрл'ẹн да идиш у т'àх. Хам'ен ша напрàйш тàа рàбута. Гирч'ек д'е напр'ешк'ан си хòд'ала?* (Георгиева/Georgieva 2015: 21–27).

Известно е, че българският диалектен континуум е сложен от гледна точка на диференциацията, което е оказало влияние и върху съдбата на пре-

селническите говори в Украйна, тъй като говорите от метрополията са определили структурното развитие на новообразуваните говори. Ето защо диференциацията на метрополния континуум и принципите на неговото деление остават важни за разбирането на структурата и посоките на развитие на преселническите говори. Следва да се отбележи, че за разбирането на диалектната диференциация на българския континуум са ценни следните източници: *Български диалектен атлас* (БДА/BDA 1994–1996), трудовете на Ст. Стойков (Стойков/Stoykov 1993), Т. Бояджиев (Бояджиев/Boyadzhiev 1991), М. Сл. Младенов (Младенов/Mladenov 1985), И. Кочев (Кочев/Kochev 1969; Кочев/Kochev 1991) и други изследователи (вж. Георгиева/Georgieva 2015: 52–53).

Най-големите разлики между диалектите са във фонетичната система, по-специално в застъпниците на стб. **ѣ**, еровите гласни **ъ**, **ь** и носовите гласни **ѫ**, **ѧ**; по-слабо забележими са граматическите разлики, по-специално формалното изразяване на редица граматически категории (окончания на съществителните в множествено число, членувани/нечленувани съществителни и др.). Съществува традиция диалектите да се класифицират по следните признаци:1) типове рефлекси на стб. **ѣ**; 2) типове рефлекси на стб. **ѫ**; 3) чрез други фонетични характеристики; 4) чрез морфологични и лексикални характеристики; 5) по местоположение.

Според класификацията на преселническите български говори в Украйна и Молдова, която днес е широко разпространена сред българистите, традиционно се разграничават няколко типа: чушмелийски, чишийски, вилшански, балкански, тракийски, западнобългарски и източнорупски (някои от названията отразяват старинните имена на селищата, чиито жители са представители на съответния диалектен тип) .

Решаващи за типологизирането на диалекта са следните структурни различия между балканските и тракийските говори, които преобладават сред българските преселнически говори:

1) По наличието / отсъствието на преглас [*а*] ~ [*е*] на мястото на стб. **ѣ** под ударение пред меки срички: наличието на този процес в балканските говори (*б’àл – б’èли, мл’àко – млèчен, бр’àг – брегòвè*) и отсъствието в тракийските говори (*л’àто – л’àтен*).

2) Наличие в балканските говори на преглас [*а*] в [*е*] след мека съгласна и пред мека сричка (*йàсла – йèсли, йàма – йèми, овчàр – овчèри*); в някои балкански диалекти – само в позицията след [*й*] и [*ч*].

3) Типове промени в неударените гласни: балканските говори се характеризират със следните промени: [е] от всякакъв произход в неударена позиция преминава в [*и*] или в [*’а*] (*детè – дитè, д’атè; млекàр – мликàр, мл’акàр; прòлет – прòлит, прòл’ат*, *гнездò – гниздò, гн’аздò, бèден – бèдин, бèд’ан*); частична редукция се наблюдава в тракийските говори – *зȩлèно, дȩтè, млȩкàр.*

4) Характерът на синтагматичната промяна на съгласните пред [*е*] и [*и*]: в балканските говори – полумеко произношение (*д'ит'è, хòд'и*), а в тракийските – меко (*т'è'н'к'и, к'ù'т'к'и, ж'è'л'т'и*).

5) Фонема /х/ в балканските говори е обект на позиционни ограничения при употреба, а в тракийските говори /х/ се запазва във всички позиции и не подлежи на заместване или нулева редукция.

6) Тракийските говори се характеризират с лабиализация на [*и*], т.е. замяната му със звук [*у*] (*жуф, жувèйа*).

7) За разлика от балканските говори, в тракийските говори има широко разпространена регресивна асимилация в съчетанието [*дн*] > [*нн*] (*паннà, глàнна, сèнна, зàнна*); [*бн*] > [*мн*] (*дрèмна, грàмна*).

8) Тракийските говори се характеризират с парокситонеза (*жèни, дъски, пòле, мòре, òко*), която предизвиква промяна в ударението на съществителните и глаголите (*вòда, гòра, òръ, бèръ, мòлите*).

9) Тракийските диалекти имат обширна система от частици за образуване на бъдеще време (*жа, за, са, ке, ше*); в проучвания говор – *ша*, *жа, и.*

Този списък на най-важните диференциращи черти на двата диалектни типа, залегнали в основата на говора на с. Камчик, може да послужи като матрица за неговия анализ, по-специално на генезиса на неговите структурни особености.

Българският говор на село Камчик е разнообразен по своите структурни особености; големият брой варианти в системата на говора се дължи на факта, че селото е основано от хора, дошли от различни ареали на българския метрополен континуум, а по-късно е повлияно от други български говори в условията на функциониране в Украйна.

Анализът на особеностите на *камчикския* говор показва, че той има смесен характер; установени са някои елементи от тракийския диалектен тип. Въпреки това наборът от признаци, които определят диалекта, показва ясно изразена общност на фонетичните и граматичните структури на двата диалектни типа в говора. Това дава основание говорът да бъде квалифициран като новоформиран *смесен* с преобладаване на черти от българските балкански говори. В резултат на активното междудиалектно взаимодействие са се формирали специфичните особености на камчикския говор, които го отличават от другите бесарабски диалекти. Елементите на тракийския диалектен тип обаче не се срещат спорадично, а функционират като пълноценни варианти на диалектните аналози от балкански тип.

Съседните бесарабски български говори имат много общи черти с камчикския говор, така че е трудно да се определят особеностите, които са характерни за него и отсъстват в другите бесарабски говори. В по-голямата си част те се различават по интензивността на проявление на някои диалектни явления. Освен това смесеният камчикски говор се характеризира с наслояване на особености на други диалекти. Това води до появата на отношение на двойственост; компонентите на тези двойки впоследствие придобиват

нови диференциални признаци; в някои групи лексика натрупването на заемки води до формирането на широка мрежа от дублети и синоними. Сред бесарабските български говори най-близък до камчикския говор е кирничанския говор, въпреки че някои лексеми са регистрирани в Бесарабия само в камчикския говор (*патрȕвам, рàки, глас'ѐнка, бàт'оо бȕл'ч'ица* и др.).

По-тясното функциониране на диалекта датира от 40–60-те години на XX век, когато българският език престава да се изучава в училище. Социологическо проучване установява, че най-денационализирано е поколението от 60-те и 80-те години на XX в., което владее българския език на ниво разбиране и демонстрира най-ниски нива на национално самосъзнание; пикът на „русификацията" е през 60-те и 70-те години на XX в. Социалните явления, които благоприятстват запазването на диалекта, включват установяването на икономически и културни връзки с метрополията, въвеждането на обучение по български език в училищата през 90-те години и възстановяването на влиянието на българския книжовен език.

Носителите на диалекта в изследваното микрообщество, които са представители на поколението от 20-те до 50-те години, отчасти от 60-те до 90-те години на XX в., не са изучавали български книжовен език и това е една от причините за запазването на диалекта и за възраждането на интереса към българския език сред българското население на с. Камчик. Пробуждането на националното самосъзнание сред младите поколения и осъзнаването на националната им идентичност води до социални промени (възстановяване на ритуали, засилен интерес към българската култура и т.н.), които проправят пътя към изучаването на българския книжовен език. Въз основа на направения анализ може да се заключи, че важен фактор за тези социалните промени е съхраняването на диалекта.

## ЛИТЕРАТУРА

АБГ 1958: Атлас болгарских говоров в СССР. Ч. 1. Вступительные статьи. Комментарии к картам. Москва, АН СССР. Ч. 2. Карты. Москва, АН СССР.

Барболова, Колесник 1998: *Барболова, З., В. Колесник*. Говорът на българите в с. Кирнички, Бесарабия. Одеса, Астропринт.

БДА 1964–1981: Български диалектен атлас. Т. I–IV. София, Издателство на Българската академия на науките.

БДА.ОТ 2001: Български диалектен атлас. Обобщаващ том. I–III. Фонетика. Акцентология. Лексика. София, Книгоиздателска къща „Труд".

Бояджиев 1991: *Бояджиев, Т.* Българските говори в Западна (Беломорска) и Източна (Одринска) Тракия. София, Издателство на Софийския университет „Св. Климент Охридски".

Брага 2023а: *Брага, Т.* Из историята и антропонимията на едно българско село в Южна Бесарабия. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин"* (София, 2023 година). София, Издателство на Българската академия на науките „Проф. Марин Дринов", с. 228–239.

Брага 2023б: *Брага, Т.* Личните и фамилните имена на бесарабските българи от XIX в. в социолингвистичен и културно-исторически контекст. – *Сборник докторантски и постдокторантски четения.* 2023, 4. Академично издателство „За буквите – О писменехъ“.

Брага 2023в: *Брага, Т.* Диахронен аспект на българската антропонимна система през XIX в. Езикови особености. Тенденции. – *Български език*, № 3, с. 45–63.

Войникова 2008: *Войникова, А.* Селища с българско население в Югозападния Буджак. Ономастика. Топонимия. Групонимия. Велико Търново, Знак ’94.

Георгиева 2015: *Георгиева, С.* Болгарська переселенська говірка села Зоря (Камчик), Україна. Ідіолекти. Словник / Българският преселнически говор в село Заря (Камчик), Украйна. Идиолекти. Речник. – В: *Българските говори в Украйна*. Т. VII. Одеса, Астропринт.

Илиев, Георгиева 2023: *Илиев, И., С. Георгиева.* Към въпроса за произхода на населението в българското село Зоря (Камчик) в украинска Бесарабия. – В: *Език и култура на българи и гагаузи в Бесарабия: състояние и изследване*. Н. Тодоров (съст. и ред.), М. Паслар (научен редактор). Тараклия, Тараклийски държавен университет „Григорий Цамблак“, Centrografic, с. 38–68.

Колесник 2001: *Колесник, В*. Евгеновка /Арса/. Ономастика. Говор. Словарь. Одесса, Гермес.

Колесник 2008*: Колесник, В.* Говорът на българите в с. Криничне (Чушмелий), Бесарабия. Речник. Одесса, Друк.

Колесник, Георгієва 2016: *Колесник, В., С. Георгієва*. Болгарські говірки Півдня України. Хрестоматія. Тексти. Ізмаїл, ІРБІС.

Колот 2020: *Колот, О.* Български фолклор и диалект на село Терновка в диахронен аспект (гр. Николаев, Украйна). Автореферат на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. София, Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Кондов 2019: *Кондов, В.* Езикът на българите на Пусто пладне – в Русия, СССР, Украйна и Молдова. История и съвременно състояние (Класификация, библиография, карти, снимки, текстове). 2. издание. Тараклия.

Кочев 1969: Кочев, Ив. Гребенският говор в Силистренско с особен оглед към лексикалната му система. – В: *Трудове по българска диалектология*. Кн. 5. София, Издателство на Българската академия на науките.

Кочев 1991: *Кочев, Ив*. За диагностиращите черти на българските диалекти (по случай 80-годишнината на проф. Ст. Стоянов). *–Български език,* № 4, с. 307–310.

Младенов 1985: *Младенов, М.* Характеристика на капанския говор. – В: *Капанци. Бит и култура на старото население в Североизточна България. Етнографски и езикови проучвания.* София, Издателство на Българската академия на науките, с. 311–338.

Парзулова 2007: *Парзулова, М.* Кримските българи. Етнос. Език. Етнонимия. Ономастика. Просопографии. Одеса.

Стойков 1993: *Стойков, Ст*. Българска диалектология. София, Издателство на Българската академия на науките.

Стоянов, Стоянова, Дадіверін 2002: *Стоянов І. А., Е. П. Стоянова, І. Г. Дадіверін.* Мова болгар України в її усній та писемній формі. Одеса, Оптимум.
Топалова 2009: *Топалова, С.* Говорът на село Калчево, Болградско, Бесарабия. Речник. – В: *Българските говори в Украйна*. Том V. Одеса, Друк.

## REFERENCES

ABG 1958: Atlas bolgarskikh govorov v SSSR. Ch. 1. Vstupitel'nye stat'i. Kommentarii k kartam. Moskva, AN SSSR. Ch. 2. Karty. Moskva, AN SSSR.
Barbolova, Kolesnik 1998*: Barbolova, Z., V. Kolesnik.* Govorat na balgarite v s. Kirnichki, Besarabia. Odesa, Astroprint.
BDA 1964–1981: Balgarski dialekten atlas. T. I–IV. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.
BDA.OT 2001: Balgarski dialekten atlas. Obobshtavasht tom. I–III. Fonetika. Aktsentologiya. Leksika. Sofia, Knigoizdatelska kashta "Trud".
Boyadzhiev 1991: *Boyadzhiev T.* Balgarskite govori v Zapadna (Belomorska) i Iztochna (Odrinska) Trakia. Sofia, Izdatelstvo na Sofiyskiya universitet "Sv. Kliment Ohridski".
Braga 2023a: *Braga, T.* Iz istoriyata i antroponimiyata na edno balgarsko selo v Yuzhna Besarabia. – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik "Profesor Lyubomir Andreychin"* (Sofia, 2023 godina). Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite "Prof. Marin Drinov", s. 228–239.
Braga 2023b: *Braga, T*. Lichnite i familnite imena na besarabskite balgari ot XIX v. v sotsiolingvistichen i kulturno-istoricheski kontekst. – In: *Sbornik doktorantski i postdoktorantski cheteniya*. 2023, 4, Akademichno izdatelstvo "Za bukvite – O pismeneh", s. 271–279.
Braga 2023c: *Braga, T*. Diahronen aspekt na balgarskata antroponimna sistema prez XIX v. Ezikovi osobenosti. Tendentsii. – *Balgarski ezik*, N 3, s. 45–63.
Georgieva 2015: *Georgieva, S.* Balgarskiyat preselnicheski govor v selo Zarya (Kamchik), Ukrayna. Idiolekti. Rechnik. Odesa, Astroprint.
Iliev, Georgieva 2023: *Iliev, I., S. Georgieva*. Kam vaprosa za proizhoda na naselenieto v balgarskoto selo Zorya (Kamchik) v ukrainska Besarabia. – In: *Ezik i kultura na balgari i gagauzi v Besarabia: sastoyanie i izsledvane*. N. Todorov (sast. i red.), M. Paslar (naushen redaktor). Taraklia, Tarakliyski darzhaven universitet "Grigoriy Tsamblak", Centrografic, s. 38–68.
Kolesnyk 2001: *Kolesnyk, V*. Evgenovka /Arsa/. Onomastyka. Govor. Slovar'. Odessa, Germes.
Kolesnik 2008: *Kolesnik, V*. Govorat na balgarite v s. Krinichne (Chushmeliy), Besarabia. Rechnik. Odessa, Druk.
Kolesnyk, Georgijeva 2016: *Kolesnyk, V., S. Georgijeva*. Bolgars'ki govirky Pivdnja Ukrai'ny. Hrestomatija. Teksty. Izmai'l, IRBIS.
Kolot 2020: *Kolot, O*. Balgarski folklor i dialekt na selo Ternovka v diahronen aspekt (gr. Nikolaev, Ukrayna). Avtoreferat na disertaciya za prisazhdane na obrazovatelna i nauchna stepen "doktor". Sofia, Sofiyski universitet "Sv. Kliment Ohridski".

Kondov 2019: *Kondov, V*. Ezikat na balgarite na Pusto pladne – v Rusia, SSSR, Ukrayna i Moldova. Istoriya i savremenno sastoyanie (Klasifikatsiya, bibliografiya, karti, snimki, tekstove. 2. izdanie. Taraklia.

Kochev 1969: *Kochev, Iv*. Grebenskiyat govor v Silistrensko s osoben ogled kam leksikalnata mu sistema. – In: *Trudove po balgarska dialektologiya*. Kn. 5. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.

Kochev 1991: *Kochev, Iv*. Za diagnostirashtite cherti na balgarskite dialekti (po sluchay 80-godishninata na prof. St. Stoyanov). – *Balgarski ezik*, N 4, s. 307–310.

Mladenov 1985: *Mladenov, M.* Harakteristika na kapanskiya govor. – In: *Kapantsi. Bit i kultura na staroto naselenie v Severoiztochna Bulgaria. Etnografski i ezikovi prouchvaniya*. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite, s. 311–338.

Parzulova 2007: *Parzulova, M.* Krimskite balgari. Etnos. Ezik. Etnonimiya. Onomastika. Prosopografii. Odesa.

Stoykov 1993: *Stoykov, St*. Balgarska dialektologiya. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.

Stojanov, Stojanova, Dadiverin 2002: *Stojanov I. A., E. P. Stojanova, I. G. Dadiverin*. Mova bolgar Ukrai'ny v i'i' usnij ta pysemnij formi. Odesa, Optymum.

Topalova 2009: *Topalova, S*. Govorat na selo Kalchevo, Bolgradsko, Besarabia. Rechnik. – In: *Balgarskite govori v Ukrayna*. Tom V. Odesa, Druk.

Voynikova 2008: *Voynikova, A*. Selishta s balgarsko naselenie v Yugozapadniya Budzhak. Onomastika. Toponimiya. Gruponimiya. Veliko Tarnovo, Znak ’94.

✉ *Гл. ас. д-р Светлана Георгиева*
Секция за българска диалектология и лингвистична география
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
при Българската академия на науките
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Assist. Prof. Dr. Svetlana Georgieva*
Department of Bulgarian Dialectology and Linguistic Geography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria